

સાયન્સ સેન્ટર ન્યુજ લેટર

માર્ચ ૨૦૧૭
અંક - ૨૩

સાયન્સ સેન્ટર

વોલ્યુમ-૨, ઈશ્યુ ૧૧

વિજ્ઞાનમાં નવીન ખોજ

ભારતે ફક્ત એક જ રોકેટ પર નોંધ-પાત્ર ૧૦૪ ઉપગ્રહોને અવકાશમાં તરતા મૂક્યા.

ઈન્ડીયન સ્પેસ રીસર્ચ ઓર્ગનાઇઝેશન (ઈસરો) દ્વારા ૧૫ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૭નાં રોજ એક જ રોકેટ પર સફળતાપૂર્વક ૧૦૪ જેટલા નોંધપાત્ર ઉપગ્રહ અવકાશમાં તરતા મૂકીને સીમાનીષનસ્થાપિત કર્યો છે.

ભારતનાં સત્તિ ધવન અવકાશીય કેન્દ્ર, SHAR, શ્રી હરિ કોટા, આંધ્રપ્રદેશ પરથી રાતિના ૦૯:૨૮ વાગ્યે (IST) પોલર સેટેલાઈટ લોન્ચ વ્હીકલ (PSLV)ને ઘડાકાભેર સફળતાપૂર્વક અવકાશમાં મોકલવામાં આવ્યું હતું. જેમાંના ત્રણ ઉપગ્રહો Cartosat-2D, INS-1A, and INS-1B ભારતના અને બાંગ્લાદેશ નાના નેનો ઉપગ્રહો (જેને નેનોસેટ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે) આ પાંચ દેશોના છે: પ્રાયેક્ટ યુ.એ.સ., નેઘાલેન્ડ, ઈજરાયલ, કૃ.જા.પ્ર.સ.ત.ન. અને સિલ્વાલેન્ડ. ૧૦૧માંથી ૮૮ ઉપગ્રહો યુનાઈટેડ સ્ટેટ ઓફ અમેરિકાના છે. જેમાં ૮૮ Doves અને ૮ LEMUR ઉપગ્રહો છે. આ આંકડાઓએ અગાઉ રશિયા એ જુન ૨૦૧૪માં એક જ રશિયન ડેન્પર રોકેટ

દ્વારા કક્ષામાં મોકલેલા ઉંઘ ઉપગ્રહોના રેકૉર્ડને તોડી નાંખ્યા છે.

ઈસરોના અધિકારીઓએ જણાવ્યું કે આ મિશનનો મુખ્ય હેતુ કારટોસેટ-૨ના શ્રેણી ઉપગ્રહને પૂઢ્યીનું અવલોકન કરવા માટે અવકાશમાં તરતો મુક્કવો તેમજ બાંગ્લાદેશ ૧૦૩ અવકાશયાનને ઉંઘ માઈલ (૫૦૫ કિલોમીટર)ની ઊચાઈએ ધ્રુવીય સૂર્ય-સુર્મેળીય કક્ષામાં તરતા મુકવાનો હતો. અવકાશમાં તરતા મુકવામાં આવેલા ૧૦૧ નેનો ઉપગ્રહોમાંથી ૮૮ જેટલા કયુબ સેટ યુ.એ.સ. સ્થિત કેવિઝનીયાનાં સાન ફાન્સીસકોમાં પૂઢ્યીનું નિરીક્ષણ કરતી ખાનગી કંપની 'પ્લેનેટ' પ્રયોગશાળા સાથે સંબંધિત હતા. આ નાના ઉપગ્રહોને ડવ પણ કહે છે.

ભારતના વડાપ્રધાનશ્રી નરેન્દ્ર મોદીએ પણ સફળ પ્રક્રિયા માટે ઈસરોને અભિનંદન પાઠવ્યા છે.

સૌજન્ય: વિદ્યાંકુંજ ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળા, સુરત

આ માસના વૈજ્ઞાનિક

ગોવિંદ સ્વરૂપ

ગોવિંદ સ્વરૂપનો જન્મ ૨૩ માર્ચ, ૧૯૨૮ના રોજ ઉત્તરપ્રદેશના ઢાકુરદારમાં થયો હતો. તેમણે ઈ.સ. ૧૯૪૮માં બી.એ.સ.સી અને ઈ.સ. ૧૯૫૦માં ભૌતિક શાસ્ત્રમાં એમ.એ.સ.સીની પદવી અલાહાબાદ યુનિવર્સિટીમાંથી અને ઈ.સ. ૧૯૬૧માં સ્ટેનફોર્ડ યુનિવર્સિટીમાંથી પી.એચ.ડી.ની પદવી મેળવી હતી. ઈ.સ. ૧૯૬૫માં સ્ટેનફોર્ટથી ભારત પરત ફરી ડો.હોમી ભાભાની વિનંતીને માન આપી તેઓ વાતા ઈન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ ફાન્ડમેન્ટલ રીસર્ચ (TIFR)માં રીડર તરીકે જોડાયા.

ઈ.સ. ૧૯૫૩-૫૪ દરમિયાન પ્રોફેસર સ્વરૂપે માઈક્રોવેવ સૌર ઉત્સર્જનનોની સમજીતી માટે જાહેરો— રેડિયેશન મોડેલનો વિકાસ કર્યો અને 'યાઈપ યુ' સૌર રેડિયો વિસ્કોટો શોધ્યા અને સૂર્યમાંથી આવતા રેડિયો ઉત્સર્જનનો અભ્યાસ કર્યો. ફેઝ માપદંડ માટે રેડિયો ટ્રીપ પ્રસારણનો વિકાસ કર્યો. ઈ.સ. ૧૯૬૭ થી ૭૦ દરમિયાન દક્ષિણ ભારતમાં ઉદ્દીમાં અનન્ય અને નવીન ડિજાઇન ધરાવતા પદોંની લાંબા અને તુંમી પહોળા પરવલયાકાર-નળાકાર રેડિયો ટેલિસ્કોપનું બાંધકામ

કર્ય. ઈ.સ. ૧૯૮૪-૮૮માં તેમણે જાઈન્ટ મીટરવેવ રેડિયો ટેલિસ્કોપ (GMRT)ની કલ્પના અને હિંદુરાણ કરી તેની ડિઝાઇન અને બાંધકામ કર્ય. હાલ તેઓ GMRT દ્વારા અગાઉની સુચિનાં પદાર્થમાં આણિવક હાઈર્ફ્રોજનના ઉત્સર્જન અને શોપણાંંગે અવલોકન કરી રહ્યા છે.

પ્રોફેસર સ્વરૂપને ઈ.સ. ૧૯૭૭માં પદ્મશ્રી, ઈ.સ. ૧૯૭૭માં શાંતિ સ્વરૂપ ભટનાગર પારિતોષિક, ઈ.સ. ૧૯૮૪માં પી.સી.મહાલનાં બિસ મેડલ, ઈ.સ. ૧૯૮૮માં બિરેન રોય ટ્રૂસ્ મેડલ, ઈ.સ. ૧૯૮૭માં ડૉ.વેનુ ખાપુ મેમોરિયલ એવોર્ડ, ઈ.સ. ૧૯૮૭માં મેધાવાદ સાડા મેડલ, ઈ.સ. ૧૯૯૦માં ભૌતિક વિજ્ઞાન માટે આર.ડી. બિરલા એવોર્ડ, ઈ.સ. ૧૯૯૭માં સી.વી.રામન મેડલ, ઈ.સ. ૨૦૦૫માં એ.ચ.કે.ફિરોડિઅન્સ એવોર્ડ અને ઈ.સ. ૨૦૦૮માં ભારતના રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા આજીવન સિદ્ધિ માટે હોમીભાબા એવોર્ડ એનાયત કરવામાં આવ્યો હતો.

સૌજન્ય: વિદ્યાંકુંજ ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળા, સુરત

પ્રકાશક
અમ. થેનારસન
આઈ.એ.એ.સ.
મ્યુનિસિપલ કમિશનર

સંપાદક
ડૉ. એમ. જરીવાલા
એડી. સીટી ઈજનેર
(સિવિલ)

સહ સંપાદક
ભામિની મહિંડા
ચીફ કયુરેટર

દિવ્યશા ગામેતી
કયુરેટર (સાયન્સ)

સંચોજક
ડૉ. પૃથુલ ટેસાઈ
પ્રિન્સીપાલ
પી.ડી.સાયન્સ કોલેજ

સાયન્સ ફેક્ટ માર્ચ ૨૦૧૭

સમય

મંગળવાર થી શુક્રવાર
સવારે ૬.૩૦ થી સાંજે ૪.૩૦

શનિવાર, રવિવાર
તથા
જાહેર રજાના દિવસે
સવારે ૧૧.૦૦ થી સાંજે ૬.૩૦

સરનામું

સાયન્સ સેન્ટર સુરત
સિટીલાઇટ રોડ,
સુરત - ૩૯૫ ૦૦૭

ફોન નં.

૦૨૬૧ - ૨૨૫૫૮૪૭
+૯૧ ૯૭૨૭૭ ૪૦૮૦૭

ફેક્ષ નં.

૯૧-૨૬૧-૨૨૫૫૮૪૬

ઈ-મેઈલ

sciencecentre@suratmunicipal.org

વેબ સાઈટ

www.suratmunicipal.gov.in

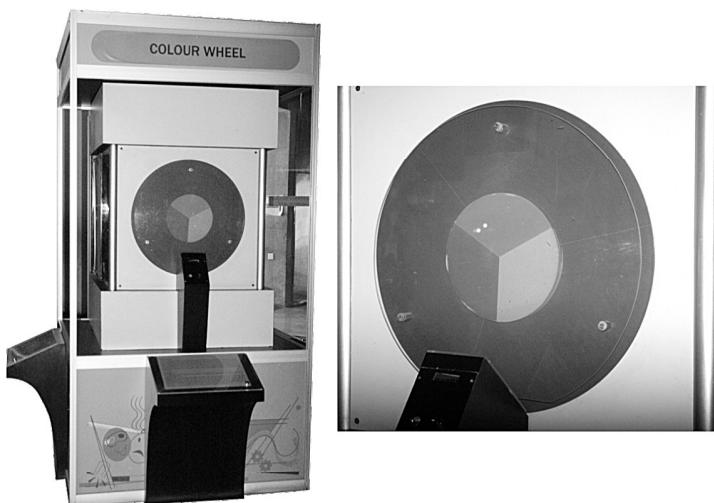

૧ માર્ચ	સ્વ ઈજા જાગૃતિ દિવસ
૩ માર્ચ ૧૮૩૮	અમેરિકન ખગોળ વૈજ્ઞાનિક જ્યોર્જ ડબ્લ્યુ. હીલ (ચંદ્રની ભ્રમણક્ષણ દર્શાવનાર) નો જન્મ
૩ માર્ચ ૧૮૪૭	એલેક્ઝાન્ડર ગ્રેહામ બેલ (ટેલિફોનના શોધક)નો જન્મ.
૩ માર્ચ ૧૮૬૮	ભારતમાં સૌ પ્રથમ ૧૪૦ કિ.મી.ની ઝડપે ઢોડતી દિલ્હી અને હાવરા વચ્ચે રાજ્યાની એક્સપ્રેસ આગામી શરૂ થઈ.
૪ માર્ચ ૧૭૫૪	બેન્જામીન વોટરહાઉસ (શિતળાની રસીનાંશોધક) નો જન્મ
૬ માર્ચ ૧૮૩૭	વેલેન્ટીના તરેશકોવા (અવકાશમાં પ્રવેશ કરનાર સૌથી પહેલા મહિલા અવકાશયાત્રી)નો જન્મ.
૮ માર્ચ	આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા દિવસ (યુ.એન. દ્વારા)
૮ માર્ચ ૧૮૭૮	જર્મન ભૌતિક અને રસાયણ શાસ્ત્રી, ઓટો હાન (રેડીયો થોરીયમ અને એક્ટીનીયમનાં શોધક)નો જન્મ.
૯ માર્ચ ૧૮૩૪	યુરિ ગાગારિન (વિશ્વના સર્વપ્રथમ અવકાશયાત્રી)નો જન્મ.
૧૦ માર્ચ ૧૮૭૬	એલેક્ઝાન્ડર ગ્રેહામ બેલ દ્વારા તેના મદદનીશ બોટિસ સાથે ટેલિફોન પર વાતચીત કરીને ટેલિફોનની શોધનો પ્રથમ પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો.
૧૩ માર્ચ ૧૭૮૧	વિષ્ણ્યાત ખગોળશાસ્ત્રી હર્ષલે 'યુરેનસ' ગ્રહની શોધ કરી.
૧૪ માર્ચ ૧૮૭૮	સર આલબર્ટ આર્ટિન્સ્ટાઈન (સાપેક્ષવાદના સિદ્ધાંતના શોધક)નો જન્મ.
૧૬ માર્ચ ૧૭૮૮	જ્યોર્જ સીમોન ઓહમ (ઓહમનાં નિયમનાં શોધક) નો જન્મ.
૧૮ માર્ચ ૧૮૫૮	જર્મન ઈજનેર, રૂડોલ્ફ ડીજલ (ડીજલ મોટરનાં શોધક) નો જન્મ.
૨૧ માર્ચ ૨૦૧૬	આ તારીખે દિવસ અને રાત સરખા થાય છે. (વસંત સંપાદ)
૨૧ માર્ચ	વિશ્વ ડાઉન સિન્ક્રોમ દિવસ.
૨૨ માર્ચ	વિશ્વ જળ દિવસ.
૨૩ માર્ચ	વિશ્વ મિટરોલોજીકલ દિવસ. (ડબ્લ્યુ. એમ. ઓ.)
૨૪ માર્ચ ૧૮૫૪	હિન્દ ખાનેથી કલકત્તાથી આગા પહેલો વહેલો તાર સંદેશો ગયો અને હિન્દમાં ટેલિગ્રામ યુગની શરૂઆત થઈ.
૨૭ માર્ચ ૧૮૪૫	વિલ્હેમ કોનરેડ રોઝન (નોબલ પ્રાઇજનાં વિજેતા તથા અદ્રશ્ય 'ક્ષ' કિરણના શોધક)નો જન્મ.
૨૮ માર્ચ ૧૮૬૭	ક્ષાન્સ દ્વારા 'દ રીડાઉટેબલ' નામની સબમરીન તરતી મુક્કી, ફે દુનિયામાં મોટામાં મોટી ગણાય છે, જેનું વજન ૭૭૮૦ ટન, લંબાઈ ૪૧૮ ફીટ છે.
યુ.એન. : યુનાઈટેડ નેશન્સ	

ફન સાયન્સ ગેટેરી ઓક્ઝિગ્લિટને ઓળખો

રંગીન ચક્ક

લાલ, લીલા અને વાદળી રંગોવાળા સમભાગથી બનેલ ચક્ક ધુમાવવા માટે સ્વીચ દબાવો. તમે જોશો કે આ ચક્ક હવે રાખોડી રંગનું દેખાય છે. હવે, સ્ટ્રોબલાઇટ ચાલુ કરો અને તેની આવૃત્તિ ધીમે ધીમે બદલો. ચક્ક પર નાટકી બે બદલાતા રંગો અને સમભાગોની ભાત જુઓ. આમ થવાનું કારણ એ છે કે શરૂઆતમાં આ ચક્ક પર સાદો પ્રકાશ પડે છે ત્યારે રંગીન ચક્ક જડપથી ફરે છે અને સમભાગો આપણી આંખો પાસેથી ખૂબ જ જડપથી પસાર થવાથી આપણું મગજ તે છબીને સંગ્રહી રાખે છે (પ્રષ્ટિ સાતત્યનો નિયમ), જેને કારણે આપણી આંખ જુદા જુદા રંગને બદલે ભેગા થયેલા રંગ જુએ છે, જે અહીં રાખોડી છે. પરતું જ્યારે આજ ફરતા ચક્કને તમે સ્ટ્રોબલાઇટના પ્રકાશથી જુઓ છો ત્યારે જુદા જુદા ગૌણ રંગોમાં આ ચક્ક ફરતું દેખાય છે. જે પ્રકાશની આવૃત્તિ પર આધારિત છે.

વૈજ્ઞાનિક પ્રશ્ન

ગલન બિંદુ અને ઉત્કલન બિંદુ એટલે શું?

દ્વય એ અવકાશમાં

ત્રિ - ૫ દિન માટે શા

ધરાવતું કોઈ પણ

ભૌતિક(સ્થૂળ) પદાર્થ

અથવા વસ્તુ છે. તેઓ

ગ્રહો અથવા તારાઓ

જેટલા મોટા અથવા

એક અણુ જેટલા નાના

હોઈ શકે છે. તેમનું કદ ગમે તે હોય પરંતુ

પદાર્થ ત્રણ મુખ્ય સ્વરૂપમાંથી કોઈ એક

સ્વરૂપમાં અસ્તિત્વ ધરાવે છે. આ ત્રણ

સ્વરૂપો ઘન, પ્રવાહી

અને વાયુ છે. તેઓને

પદાર્થના સ્વરૂપો

ત ૨ ૧ કે

ઓળખવામાં આવે

છ.

પદાર્થ એક

સ્વરૂપમાંથી બીજા

સ્વરૂપમાં રૂપાંતર

થઈ શકે છે. જેમ કે, ઘનમાંથી પ્રવાહી અથવા

પ્રવાહી માંથી વાયુ અથવા પાણી ઉલ્ટુપણ શક્ય

છે. આપણે જ્યારે પદાર્થને અચળ દબાવો ઉધ્મા

ઉજ્જ્વાળાએ છીએ ત્યારે મોટેભાગો આ સ્થિતિ

ઉદ્ભવે છે. ઉમેરેલ ઉધ્માને કારણે અણુઓ અને

છે કે જ્યારે તે પીગળે છે. આ તાપમાનને ગલન બિંદુ કહે છે. તે જ રીતે, જ્યારે પ્રવાહી ગરમ થાય છે ત્યારે ચોક્કસ તાપમાને તે વાયુ બને છે. આ તાપમાનને તેનું કલન બિંદુ કહે છે. સામાન્ય તાપમાન અને દબાવો શુદ્ધ

પાણીનું ગલન બિંદુ ૩૨૦ ફે (૦ સે) અને કલનબિંદુ ૨૧૨૦ ફે (૧૦૦ સે) હોય છે.

જ્યારે વાયુ પ્રવાહીમાં રૂપાંતર પામે છે,

તેને સંધનન કહે છે. આ

પ્રક્રિયા વાયુમાંથી ઉભાને

બહાર કાઢી નાંખતા

થાય છે જેને ઠારણ કહે

છે અથવા આ પ્રક્રિયા

વાયુને દબાવી દેવાથી

થાય છે— ઓછી જગ્યા

કરવા માટે વાયુનું

સંકોચન કરવામાં આવે

માળખામાંથી મુક્ત થવા માટે જરૂરી ઉજ્જ્વાળાએ છે અને તેઓ મુક્ત રીતે ગતિ કરવાની શરૂઆત કરે છે તેમજ ઘન પદાર્થ પ્રવાહીમાં રૂપાંતર પામે છે. આ ઘટના ને પીગળન કહે છે. દરેક પદાર્થને પોતાનું ચોક્કસ તાપમાન હોય

છે. વાયુઓના અણુઓ અને પરમાણુઓ નજીક આવે છે અને તેનું પ્રવાહી સ્વરૂપમાં રૂપાંતર કરે છે.

સૌજન્ય: વિદ્યાકુંજ ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળા, સુરત

વિજ્ઞાન કિવાજ

૧) ગેલિલિયો જાન્યુઆરી, ૧૬૧૦માં શોવેલા શુક્રના ગ્રહના ગેલિલિઅન ચંદ્રોની સંખ્યા કેટલી છે ?

(અ) ૨ (બ) ૩ (ક) ૪ (ડ) ૫

૨) વનસ્પતિ માટે નીચેનામાંથી કયું તત્વ સૌથી વધુ માત્રામાં જરૂરી છે ?

(અ) ફોર્સફરસ (બ) નાઈટ્રોજન (ક) કેલિશયમ (ડ) સલ્ફર

૩) ક્યા રાષ્ટ્રના નામ પરથી એકપણ તત્વ અસ્તિત્વમાં નથી ?

(અ) અમેરીકા (બ) પોલેન્ડ (ક) હંગારી (ડ) ફ્રાન્સ

૪) ફિલોનાકી શ્રેષ્ઠી ક્યા સિધ્ઘાંત(સૂત્ર)નું ઉદાહરણ છે ?

(અ) અંકગણિત (બ) ભૂમિતિ (ક) પુનરાવર્તન (ડ) કોઈ સૂત્ર નહીં

૫) પ્રકાશનો વેગ સૌપ્રથમ કોણે માપ્યો હતો ?

(અ) આઈનસ્ટાઇન (બ) ન્યૂટન (ક) રોમર (ડ) ગેલિલિયો

પ્રદર્શન

એસ્ટ્રોફોટોગ્રાફી પ્રદર્શન

સાયન્સ સેન્ટરની આર્ટ ગેલેરીના પ્રથમ માળે એસ્ટ્રોફોટોગ્રાફી પ્રદર્શનનું આયોજન તા. ૧૫ ફેબ્રુઆરી થી ૨૮ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૭ સુધી કરવામાં આવેલ. જેમાં એસ્ટ્રોનોમી વિષય અંતર્ગત આકાશગંગા, સૂર્યમંડળના સભ્યો (સૂર્ય, ચંદ્ર, ગ્રહો, ધૂમકેતુ), તારાસહ રાત્રી આકાશ, સ્ટારટ્રેક વિગેરેના ફોટોગ્રાફિસ પ્રદર્શિત કરવામાં આવેલ. જેમાં ગુજરાત રાજ્યના તુલના ફોટોગ્રાફરના ૧૭૮ ફોટોગ્રાફિસ પ્રદર્શિત કરવામાં આવેલ.

સાયન્સ સેન્ટર

સાયન્સ સેન્ટરના ભૌયાતળીયે તૃઠિયેટર તેમજ સોવેનીયર શોપ આવેલ છે. જ્યારે પ્રથમ માળ પર ફન સાયન્સ ગેલેરી, પ્લેનેટોરીયમ તેમજ પાવર ઓફ પ્લે ગેલેરી આવેલ છે. મધ્યસ્થ સ્તર પર ઓડિટોરીયમ તેમજ બીજા માળ પર ડાયમંડ ગેલેરી આવેલ છે, જ્યારે એન્ટરીંગ ઈન્ટન્ટ્સ પ્લેનેટોરીયમ એન્ટરીંગ ઈન્ટન્ટ્સ ગેલેરી, ટેક્સ્ટાઇલ ગેલેરી, કોસ્મોસ ગેલેરી તથા પોલર સાયન્સ ગેલેરીની કામગીરી ટંકું સમયમાં શરૂ થનાર છે.

ઢડી શો	મંગળવાર થી શુક્રવાર નો સમય	શનિવાર, રવિવાર અને જાહેર રજાનાં દિવસો
અંગ્રેજી શો	૦૬:૧૫, ૧૧:૨૦, ૧૨:૦૦, ૦૨:૪૦, ૦૪:૦૦	૧૧:૨૦, ૧૨:૦૦, ૦૨:૪૦, ૦૪:૦૦
હિન્દી શો	૧૦:૦૦, ૧૦:૪૦, ૧૨:૪૦, ૦૧:૨૦, ૦૨:૦૦, ૦૩:૨૦	૦૨:૪૦, ૦૧:૨૦, ૦૨:૦૦, ૦૩:૨૦, ૦૪:૪૦, ૦૬:૦૦
સાયન્સ સેન્ટર + પ્લેનેટોરીયમ + મ્યુઝિયમ + ડાયમંડ ગેલેરી		પ્લેનેટોરીયમ
૧૮ વર્ષથી ઉપર	રૂ. ૧૦૦	
૩ થી ૧૮ વર્ષ	રૂ. ૬૫	
સાયન્સ સેન્ટર + મ્યુઝિયમ + ડાયમંડ ગેલેરી		મંગળવાર થી શુક્રવાર
૧૮ વર્ષથી ઉપર	રૂ. ૬૦	શનિવાર, રવિવાર અને જાહેર રજાનાં દિવસો
૩ થી ૧૮ વર્ષ	રૂ. ૪૦	
સાયન્સ સેન્ટર +પ્લેનેટોરીયમ+મ્યુઝિયમ+ડાયમંડ ગેલેરી +૩ડી શો		
૧૮ વર્ષથી ઉપર	રૂ. ૧૨૦	
૩ થી ૧૮ વર્ષ	રૂ. ૮૦	
પ્લેનેટોરીયમ		
૧૮ વર્ષથી ઉપર	રૂ. ૫૦	
૩ થી ૧૮ વર્ષ	રૂ. ૪૦	
૩ ડી શો		
૧૮ વર્ષથી ઉપર	રૂ. ૬૦	
૩ થી ૧૮ વર્ષ	રૂ. ૪૦	